

Lausunto kansalaisaloitteesta korvata työeläkeindeksi ansiotasoindeksillä

Kiitän eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta antaa lausunto yllä mainitusta kansalaisaloitteesta. Tällaista muutosta ei voi tarkastella vain yksittäisenä teknisenä kysymyksenä, vaan asian taustoittaminen vaatii laajemmin työeläkejärjestelmän analysointia. Olen seuraavassa eri luvuissa käsitellyt taustaa ja niiden pohjalta lopuksi esitän käsitykseni aloitteesta sekä oman ehdotukseni asian hoitamistavasta.

1. Eläkejärjestelmän luonne

Suomalaisen työeläkejärjestelmän perusolemus on, että se on sosiaaliturvajärjestelmä. Etuudet ovat lailla määrättyjä. Yksi sukulaisjärjestelmä on USA:n 1930-luvulla perustettu social security järjestelmä. Tällaisten valtiollisten sosiaaliturvajärjestelmien rahoitus perustuu jakojärjestelmään, jossa seuraava sukupolvi kustantaa edellisten sukupolvien eläkkeet. Rahastointia sosiaaliturvajärjestelmissä on vain puskurin luonteisesti. Tällaista puskurirahastointia edustaa myös suomalaisen työeläkejärjestelmän rahastointi.

Sosiaaliturvajärjestelmät eivät ole rahastoivia senkään vuoksi, että jos niiden lupaukset rahastoitaisiin, niiden rahastot olisivat niin suuria, että ne omistaisivat suurimman osan maan varallisuudesta. Sen kautta sosiaaliturvajärjestelmä hallitsisi koko maata. Suomessa eläkerahastojen hallinto on annettu pääosin yksityisenkaltaisten organisaatioiden hoidettavaksi. Kun pidetään huonona mallia, jossa julkinen valta rahastoi valtavia sosiaaliturvarahastoja, tuskin voi kuvitella tilanteen paranevan siitä, että rahastoja hallitsee isännättömän rahan periaatteella muutama kontrollin ulkopuolella oleva näennäisyksityinen organisaatio.

Tällainen järjestelmä on EU:n lakien vastainen ja meillä se perustuu Suomen EU-liittymissopimuksen poikkeuspykälään. On myös asetettu kyseenalaiseksi, onko järjestelmä Suomen perustuslainkaan mukainen? Alun perin järjestelmän piti olla ns. hajautettu, jolloin valta olisi hajaantunut lukuisille tahoille. Nykyään tuolta on pudonnut pohja pois ja suurimmat rahastot ovat valtapoliittisista syistä keskittäneet rahastojen hallintoa yhä harvempiin organisaatioihin hävittämällä mm. eläkeyhtiöitä sekä eläkesäätiöitä. On syntynyt tilanne, jossa asioiden vakuutusmatemaattinen valmistelu on keskittynyt noiden organisaatioiden käsiin ja ulkopuoliset joutuvat tyytymään siihen, mitä heille halutaan kertoa.

2. Työeläkejärjestelmän tavoitteet

Suomen työeläkejärjestelmää väitetään kolmikantaiseksi sopimukseksi, jossa sopijoina olivat työnantajajärjestöt, työntekijäjärjestöt sekä valtio. Eläkejärjestelmä antoi lupauksia valtiolle ja vastineeksi sille annettiin erilaisia oikeuksia.

Eläkejärjestelmä lupasi huolehtia työssä käyvän vanhusväestön toimeentulosta työnteon päätyttyä niin, että elintaso säilyy suunnilleen entisellään. Valtio saattoi silloin keskittyä mm. vähimmäiseläkkeistä huolehtimiseen. Kun tiedettiin suurten ikäluokkien aiheuttama patti väestörakenteessa, se otettiin huomioon järjestelmässä. Kun suuret ikäluokat ovat työelämässä, on huoltosuhde poikkeuksellisen edullinen ja silloin rahastotiin puskuria suurten ikäluokkien eläkkeitä varten. Kun suuret ikäluokat ovat eläkkeellä ja huoltosuhde huono, rahastoja puretaan.

Kertyneet puskurirahastot jäivät elinkeinoelämän käyttöön investointien rahoittamiseksi. Niillä investoinneilla voitiin myös turvata elinkeinotoimintaa ja työllisyyttä Suomessa ja varmistaa eläkejärjestelmän kustannusten maksajat myös tulevaisuudessa. Tarvittavaksi rahastoksi arvioitiin nykyrahassa n. 50-60 miljardia euroa. Järjestelmää perustettaessa tehdyistä arvioista suurten ikäluokkien kustannus on osoittautunut pienemmäksi kuin kuviteltiin. Yksi syy tähän on se, että suuri määrä suurten ikäluokkien väestöstä muutti Ruotsiin töihin ja ansaitsi eläkkeensä siellä. Se pienentää kustannuksia Suomessa.

3. Nykyinen rahastointi

Nykyään eläkerahastot ovat yli 180 miljardia. Laskemalla sille 3-4% reaalityoton, se vastaa vuositasolla 5-7 miljardin euron reaalista tuottoa vuodessa. Rahastojen tuotosta on alettu viime vuosina käyttää joitakin satoja miljoonia eläkkeiden kustantamiseen, kun suuret ikäluokat ovat siirtyneet eläkkeelle. Tämä paine eläkekustannuksissa hellittää keskimäärin n. 10- 15 vuoden kuluttua, kun suuret ikäluokat kuolevat. Rahastojen pääomiin ei tarvitse edes kajota. Tämä näkyy hyvin mm. Eläketurvakeskuksen ennusteissa.

Nykyiset eläkerahastot (yli 180 miljardia) ovat valtavan paljon suurempia kuin mitä arvioitiin järjestelmää luotaessa tarvittavan. Ne ovat Suomen suurimmat rahastokeskittymät ja niiden valta-asema suomalaisessa yhteiskunnassa on jo epäterveellisen suuri. Kun rahastot ovat kasvaneet ennakoitua suuremmiksi, on valtaosa rahastojen varoista sijoitettu ulkomaille. Rahastojen 180 miljardin varallisuudesta arviolta 120 miljardia on ulkomaisissa sijoituksissa.

On väitetty, että suurempaa osaa työeläkevaroista ei pysty investoimaan Suomeen. Tuo saattaa päteä suuryritysten näkökulmasta. Sen sijaan pk-yritysten näkökulma on varsin erilainen. Tutkimusten mukaan pienet eläkelaitokset sijoittavat suuremman osan varoista lähialueille kuin suuret eläkelaitokset. Mutta Suomessa on likimain tuhottu eläkesäätiöjärjestelmä.

Vaikka vain n. 25% eläkerahastoista suoraan kytkeytyy suuryrityksiin, niillä on suurimmissa eläkeyhtiöissä täysin hallitseva asema. Pk-yritysten ja yrittäjien rooli eläkeyhtiöiden hallinnossa on olematon, vaikka 60% yksityisen sektorin työntekijöistä Suomessa työskentelee pk-yrityksissä. Työeläkejärjestelmä ei ole ollut kiinnostunut PK-yritysten näkökulmasta. Sen jälkeen kun takaisinlainaus tosiasiaa ajettiin alas, ei työeläkejärjestelmä ole ollut kiinnostunut kehittämään sitä palvelevia rahoitusmuotoja.

Voi siis katsoa, että 120 miljardia on irrotettu Suomen kansantaloudesta ja siirretty rahoittamaan ulkomaista yritystoimintaa. Se on varmasti ollut yksi osasyy Suomen talouden heikkoon kehitykseen. Joku talousteoreetikko voi väittää, että markkinaolosuhteissa vastaavasti ulkomailta tulee sijoituksia Suomeen korvaamaan tätä vuotoa. Varmaan hyviäkin sijoituksia on tullut, mutta monessa tapauksessa on joku tullut

Suomeen rahastamaan kaivosten malmivaroja tai ostanut osuuksia monopolitoiminnoista energianjakelussa, terveystaluuissa ym. tavoitteena rahastaa monopolilla.

Ylisuureksi paisuneita rahastoja on alettu puolustella sillä, että jotta eläkevastuut olisivat täysin katettuja, pitäisi rahastoja olla esim. 700 miljardia. Tuollaiset laskelmat ovat spekulatiivisia ja edellä todettiin, ettei tuollaisten järjestelmien toimintaan edes kuulu kattava rahastointi. Pidän varsin omituisena, että tuollaisia kantoja on esittänyt mm. asiantuntijaorganisaatioksi katsottava Eläketurvakeskus.

Tuollaiset täyden vastuun laskelmat tulivat Suomeen 1994 allekirjoittaneen väitöskirjassa. Niitä ei silloin käytetty eläketurvan rahoituksen pohdinnassa vaan niiden avulla arvioitiin sukupolvien välistä tulonjakoa. Verrattiin toisiinsa sitä, paljonko tietynä aikavälinä kattamattomat vastuut olivat kasvaneet suhteessa kansallisvarallisuuden kasvuun. Eli olivatko 1961-1991 työelämässä olleet ikäluokat kasvattaneet kakkua enemmän kuin olivat varanneet itselleen. Näin laskelma osoitti.

4. Eläkeläisköyhyys

Erilaiset tutkimukset osoittavat, että Suomessa eläkeläisillä menee heikosti. Jos ihmisten eläkkeisiin on käytettävissä tietty rahamäärä, sitä voi käyttää joko pitkään eläkkeen maksuaikaan (alhainen eläkeikä) tai eläkkeen tason turvaamiseen (korkeampi eläkeikä). Suomessa on suosittu alhaista eläkeikää, minkä seurauksena eläkkeiden taso on jäänyt matalaksi. Tämä on ollut osittain seurausta historiallisista syistä. Järjestelmän alkuaikoina tuo kysymys koski paljolti sodan ja jälleenrakennuksen läpikäyneitä sukupolvia, joiden osalta tuollaiset ratkaisut olivat ymmärrettäviä varsinkin kun huoltosuhde tuolloin oli poikkeuksellisen edullinen.

Tuosta periaatteesta ei kuitenkaan ole päästy eroon ja Suomessa eläkkeellesiirtymisikä on ollut selvästi matalampi kuin muissa pohjoismaissa. Kun eläkkeiden taso on aika vaatimaton, elintason turvaaminen edellyttää kohtalaisen hyvää indeksiturvaa. Muuten eläkkeen ostovoima alkaa laskea. Professori Pentikäinen aikoinaan arveli, että sen pitäisi olla palkkaindeksi. Esimerkiksi kansaneläkkeissä indeksinä on elinkustannusindeksi. Se ei kuitenkaan riitä säilyttämään ostovoimaa ja siksi kansaneläkkeisiin joudutaan tekemään määrävälelin tasokorotuksia.

Nykyinen työeläkeindeksi on 80% elinkustannusindeksiä ja 20% palkkaindeksiä. Sellainen ratkaisu tehtiin 1990-laman oloissa. Silloin aidosti pelättiin, että eläkejärjestelmä ajautuu konkurssiin – kuten koko Suomi uhkasi mennä. Silloin puhuttiin yleisesti, että kyseessä oli väliaikainen ratkaisu. Mm. Pentikäinen vastusti tätä ratkaisua. Tuohon ratkaisuun ei kuitenkaan ole palattu sen jälkeen.

Eläketurvakeskus julkaisi tammikuussa 2017 tutkimuksen, jossa selvitettiin eläkeläisten taloudellista tilannetta. Kyseisessä tutkimuksessa esitettiin kuvio siitä (kuvio 3.13), miten erilaiset indeksit ovat reaalisesti kasvaneet 20 vuoden kuluessa. Tulos oli hyvin paljastava. Palkkaindeksi n. 40%, puoliväli-indeksi n. 20%, kansaneläkeindeksi 9%, työeläkeindeksi 7%. Luvuista voi karkeasti päätellä, että eläkkeen laskennassa käytettävä ns. palkkakerroin (80% palkkaindeksiä 20% elinkustannusindeksiä) on kasvanut n. 32%.

Kyseinen kehitys osoittaa, miten radikaalisti indeksiratkaisu on vaikuttanut eläkkeiden kehitykseen. Työeläkeindeksi on olennaisesti matalampi kuin palkka-indeksi. Se on jopa kasvanut hitaammin kuin

kansaneläkeindeksi. Jos tarkasteltaisiin vain viimeistä 10 vuotta, olisi ero kansaneläkeindeksin hyväksi vieläkin suurempi tehtyjen tasokorotusten vuoksi.

Tätä taustaa vasten kansalaisaloitetta ei voi sanoa aiheettomaksi. Se vain tuo esille sen seikan, että 1990-luvulla lamasta selviytymisen yhteydessä tehtyihin ja silloin väliaikaiseksi miellettyihin ratkaisuihin ei silloin tarkoitettulla tavalla ole palattu ja kansalaisaloitteen seurauksena asia on nyt eduskunnan tarkastelussa.

Työeläkelaitokset ovat omaksuneet linjan, jonka mukaan ne vastustavat kaikkia indeksimuutoksia. Tässä asiassa työeläkelaitokset pitää nähdä asianosaisina, joiden kanta perustuu vain niiden omiin tavoitteisiin. Samalla keskustelu asiasta on mm. julkisuudessa saanut erikoisia piirteitä.

Keskustelussa on todettu, että kyseinen aloite ei paranna vähimmäiseläkkeensaajien asemaa. Väite on sinänsä oikea, mutta vaikea nähdä miten se liittyy tähän kansalaisaloitteeseen? Vähimmäiseläkkeet maksetaan valtion varoista ja työeläkkeet eläkerahastoista. Varojen käyttäminen ristikkäin toisten eläkkeiden maksamiseen ei olisi edes lain mukaista.

Vähimmäiseläkkeensaajien osalta keskustelu liittyy edellä olleista indekseistä kansaneläkeindeksin kehitykseen ja esim. siihen tehtäviin tasokorotuksiin. Se on erittäin toivottava aihe eduskunnan pohdittavaksi, mutta sen ratkaisuun vaikuttaa valtiontalouden tilanne.

Voi vain ihmetellä, että tällaista eläkejärjestelmien sekoittamista toisiinsa harjoittaa Eläketurvakeskuksen kaltainen asiantuntijaorganisaatio. Siltä voinee odottaa asioiden oikeaa ymmärtämistä?

5. Sukupolvien ristiriita?

Yksi erityistä kummastusta herättävä seikka on yritys tehdä indeksitarkastelusta sukupolvien välinen riita. Esimerkiksi Eläketurvakeskus on julkaissut laskelmia siitä, mitä kukin sukupolvi on maksanut eläkejärjestelmään ja mitä saanut. Sosiaaliturvajärjestelmässä tuollaiset vertailut ovat sellaisenaan mieltä vailla. Sosiaaliturvajärjestelmät ovat vain yksi osa tuollaisessa sukupolvien kysymyksenasettelussa. Asian tarkastelussa pitäisi olla varsin moninaisia tekijöitä.

Itse yritin väitöskirjassani laajentaa tarkastelua ottamalla huomioon kansallisvarallisuuden kehityksen. Erilainen omaisuus asunnoista kesämökkeihin ym. siirtyy seuraaville sukupolville. Tuolloin oli mahdollista selvittää ainoastaan aineellisen omaisuuden merkitystä ja kasvua. Aineettomien pääomien (keksinnöt, tekijänoikeudet ym.) arviointiin ei ole edes kunnollisia välineitä. Tällaiseen tarkasteluun pitäisi ottaa myös koulutuspääoman kehittyminen. Jos nuorempi sukupolvi saa pääosin yhteiskunnan kustantamana ammattikoulutuksen vaikkapa insinööriksi, lääkäriksi tai johonkin muuhun ammattiin, sillä on ratkaiseva vaikutus sukupolvien vertailussa. Samoin terveydentilan kehitys pitäisi ottaa huomioon.

Sukupolvikysymys on sinänsä mielenkiintoinen kysymys, mutta sen tarkastelu pelkästään eläketurvaa tarjoavan sosiaaliturvajärjestelmän näkökulmasta on absurdia. Ja ammattilaisorganisaatioiden sekaantuminen tällaiseen on erityisen kummallista.

Muutenkin sukupolvien välisistä tarkasteluista on jätetty pois olennaisia kysymyksiä. Yksi eläkejärjestelmän lupauksista valtiolle oli, että se huolehtii työssä käyvän väestöosan vanhuudenturvasta. Jos järjestelmä ei siitä huolehdi, vastuu siirtyy valtiolle. Valtio rahoittaa kustannuksensa tosiasiallisella velalla. Eli jos valtio joutuu ottamaan velkaa työssä käyvistä vanhusväestöstä huolehtimiseen, sen velan maksavat nuo sukupolvet, joiden eläkkeistä väitetään oltavan huolestuneita.

Jos valtio ei tuosta väestöstä huolehdi, vastuu siirtyy heidän lapsilleen ja lapsenlapsilleen. He joutuvat käyttämään merkittävästi ostovoimaansa vanhuksistaan huolehtimiseen. Se taas syö heidän mahdollisuuksiaan huolehtia itse omasta vanhuudenturvastaan. Ja jos lapset ja lapsenlapset eivät huolehdi vanhuksistaan, he jäävät heitteille. Komea päätös hyvinvointivaltion elinkaareen...

Edellä mainittu eläketurvakeskuksen tutkimus osuu varsin erikoisella tavalla tälle alueelle. Siinä todettiin, että eläkeläisten tulot olivat kehittyneet erityisen hyvin. Kun keskieläke oli n. 1600 euroa, olivat eläkeläisten keskitulot tutkimuksessa n.2300 euroa. Tutkimuksen tarkempi analysointi paljastaa mielenkiintoisia seikkoja. Nuo eläkeläisten "kasvaneet tulot" selittyvät työansioilla sekä mm. seuraavalla kolmella tekijällä.

Yksi osa tuloista on tulonsiirrot yhteiskunnalta. Mutta sen merkittävyys juuri osoittaa, että työeläkejärjestelmä on epäonnistunut tehtävässään. Sen sijaan, että se huolehtisi eläkeläisten toimeentulosta, yhteiskunta joutuu huolehtimaan siitä käytännössä velkarahalla.

Toiseksi tutkimuksessa tarkasteltiin kotitalouksia. Siis ilmeisesti tutkimuksen mukaan on erityisen edullista, että työeläkejärjestelmä ei huolehdi eläkeläisten toimeentulosta, vaan siitä joutuu huolehtimaan omaiset?

Kolmas tekijä tarkasteluissa on ns. laskennallinen asumistulo. Eli omistusasunnossa asuvalle lasketaan teoreettinen tulo ja lisätään eläkeläisen tuloihin. Tuollaista tilastointia Suomessa harrastettiin aikaisemmin, mutta tilastokeskus luopui tilastointitavasta 2011 saadakseen tilastot yhdenmukaisiksi kansainvälisten aineistojen kanssa.

Sitten Eläketurvakeskus julkistaa muutama viikko ennen eläkeindeksiä koskevan kansalaisaloitteen käsittelyä tutkimuksen, jossa kaivaa esiin tuon jo hylätyn tilastointitavan. Ei ihme, että kansalaisaloitteen tekijöiden piirissä luottamus Eläketurvakeskuksen objektiivisuuteen ja puolueettomuuteen on heikko.

6. Eläkemenoennusteet

Eläketurvakeskus on julkaissut ennusteita eläkemenojen kehityksestä hyvin pitkällä aikajänteellä. En tunne yksityiskohtaisesti kyseisiä ennusteita, mutta sellaisten periaate on minulle tuttu kun olen itse työhistoriani aikana sellaisia ennusteita tehnyt. Yksi ongelma tällaisissa ennusteissa on se, miten niitä voi hyödyntää yhteiskunnallisessa päätöksenteossa? Tietäkseni missään maassa Suomen ulkopuolella tuollaisia hyvin pitkälle ulottuvia ennusteita ei käytetä päätöksenteon pohjana. Mitä pitemmälle ne ulottuvat, sitä epävarmemmiksi ne muuttuvat. Vain 5-10 vuotta eteenpäin arvioivat ennusteet ovat tosiasiallisesti hyödynnettävissä. Toki asiantuntijoille ja tutkijoille pitkän tähtäimen ennusteet voivat olla hyvinkin opettavia.

Tuollaisissa ennusteissa oletetaan ihmisten vanhenevan, vanhimpien ikäluokkien kuolevan ja ennusteiden

”väestöä” täydennetään ennusteen laatijan harkitsemalla tavalla. Kun on kulunut 50 vuotta, ennusteen työssä olevat koostuvat kokonaan ennusteen laatijan sinne keksimistä henkilöistä. Suuri osa heistä ei ennusteen laatimishetkellä ole edes syntynyt. Ennusteen laatija ratkaisee, minkä ikäisinä he tulevat ennusteeseen mukaan, millaisella palkkatasolla ja millainen on heidän karriäärinsä tulevaisuudessa. Nuo oletukset perustuvat aikaisempaan työelämän kokemukseen, joka varmaankin on vanhentunutta 50 vuoden kuluttua. Meillä ei ole edes kunnon käsitystä siitä, millainen on työelämä 50 vuoden päästä.

Käytännössä eläketurvan kehittäminenkin on Suomessa perustunut paljon lyhyemmän ajan tarkasteluihin. Keskimäärin 10 vuoden välein on tehty suuria muutoksia eläketurvaan, joskus peruuttaen aikaisemmin tehtyjä päätöksiä. Tällä on voitu sopeuttaa eläkejärjestelmää yhteiskunnan reunaehtoihin. Saman käytännön voi olettaa jatkuvan tulevaisuudessakin. Siis meillä ei ole tietoa edes siitä, millainen on eläketurva 50 vuoden päästä. Sitä on ilmeisestikin ehditty muuttaa useita kertoja tilanteiden muuttuessa.

Yksi esimerkki asian mielestäni harhaanjohtavasta tarkastelusta liittyy väittämiin nuorten ikäluokkien eläketurvasta tulevaisuudessa. Missään ennusteissa tai puheenvuoroissa ei edes nykyisen indeksiturvan jatkuessa ole luvattu heidän eläketurvansa parantamista. Aikaisemmille sukupolville tällaista luvattiin, mutta lupauksista ei ole pidetty kiinni. Miksi kuvittelemme, että päättäjät 50 vuoden päästä toimisivat toisin?

ETK:n laskelmista lyhyt kommentti. Niiden mukaan tulevien sukupolvien eläke suhteessa palkkaan putoaa nykyisestä yli 50%:sta 10-prosenttiyksikköä pienemmäksi. Indeksiturva on edelleen sama. Kun indeksi aiheuttaa nykyäänkin toimeentulo-ongelmia pitkään eläkkeellä olleille, voi vain kuvitella mitä ongelmia se aiheuttaa tulevaisuudessa palkkoihin suhteutettuna 10% -yksikköä pienemmän eläkkeen saajilla heidän oltuaan jonkin aikaa eläkkeellä?

Tuollaisen kehityksen voi estää se, että tulevaisuudessa ihmiset siirtyvät eläkkeelle selvästi nykyistä myöhemmin. ETK:n ennusteen mukaan vastasyntyneen elinikä pitenee nykyisestä n. 81 vuodesta lähes 10 vuodella. Suomessa on vanhastaan eläkkeellesiirtymisikä ollut matalampi kuin muissa pohjoismaissa. Tavoitteeksi on asetettu, että se nousisi 62,4 vuoteen 2025. Ennusteissa eläkkeellesiirtymisikä nousisi tästä reilut 2 vuotta vuoteen 2085 mennessä (vanhuuseläkeikä olisi silloin 68 vuotta).

Käytännössä ihmisten olisi tulevaisuudessa jäätävä ennustettua myöhemmin eläkkeelle saadakseen toimeentulon mahdollistavan eläkkeen. Se olisi mahdollista aikaisempien pohjoismaisten erojen kiinni kuromisen, kasvaneen eliniän ja kohonneen terveyden vuoksi. Tämä taas muuttaisi Eläketurvakeskuksen ennusteita. Niissä keskeisiä tekijöitä on eläkeläisten ja palkansaajien suhde, johon tuollainen muutos suoraan vaikuttaisi.

7. Taloudellinen ja valtapoliittinen näkökulma

Työeläkejärjestelmän puskurirahastojen ideana oli kerätä ylijäämiä kun huoltosuhte oli hyvä ja käyttää niitä, kun huoltosuhte muuttuu huonoksi. Sillä voidaan tasata talouden kehitystä. Sellainen muutos on juuri nyt käsillä. Ulkomaisten sijoitusten käyttäminen tähän ei Suomen investointien rahoitusta vaaranna.

Kaikista laskelmista indeksien osalta puuttuu tarkastelu siitä, millaisia kerrannaisvaikutuksia eläkeindeksimuutoksella olisi Suomen taloudessa. Kun eläkerahastoja käytettäisiin, se tuottaisi maahan

erilaista aktiviteettia ja tuottaisi suuria kustannusten säästöjä ja verotuloja valtiolle ym. Kun Suomessa suurena ongelmana nähdään nuorten syrjäytyminen työelämästä, tällainen kehitys tuottaisi nuorille työpaikkoja ja estäisi syrjäytymistä. Vaikea nähdä, miten se, että merkittävä osa nuorista jää työelämän ulkopuolelle, parantaa heidän tulevaa työeläketurvaansa?

Eläketurvakeskuksen ennusteisiin sisältyy ajatus, että eläkerahastoja kasvatetaan loputtomasti tulevaisuudessakin. Ennusteiden mukaan yli 180 miljardin rahastot kasvavat tulevaisuudessa 500 – 600 – 700 miljardiin euroon nykyrahassa. Jo ennusteiden mittavirhe on samaa suuruusluokkaa kuin koko kohuttu Suomen valtion velka. Keitä varten rahastoja kerätään? Mitään ajatusta rahastojen käyttämisestä nuorten eläkkeisiin tulevaisuudessa ei ole esitetty. Jos eläkejärjestelmä katsoo voivansa rikkoa vaikutusvaltaisille suurille ikäluokille annetut lupaukset, on naivia kuvitella, että rahoja käytettäisiin tulevien ikäluokkien eläkkeisiin.

Rahastojen kasvattamisessa tuntuu vallalla olevan itsetarkoitus. Mitä suuremmat rahastot, sitä suurempi valta on niiden haltijoilla. Eläkejärjestelmästä on tullut vain tekosyy valtaviin rahastojen keräämiseen. Nyt suurimmat eläkerahastot lähestyvät 50 miljardia eli n. neljännes Suomen BKT:sta ja suunnilleen valtion vuosibudjetin suuruisia. Jo nykykokoisena järjestelmä pyörittää Suomen politiikkaa kuten haluaa ja kuten näemme puolueiden kartellimaisista ja pelokkaista reaktioista eläkeindeksialoitteeseen!

Samaan aikaan kaksi suurinta työeläkeyhtiötä yrittää keskittää rahastojen hallintaansa itselleen. ”Varma ja Ilmarinen ovat hajautettu työeläkejärjestelmä” lausui aikoinaan muuan eläkevaikuttaja.

Eläkesäätiöjärjestelmä on suureksi osaksi tuhottu, merkittävä osa myös valtio toiminnoista on siirretty noissa yhtiöissä vakuutetuksi, LEL-alojen eläkkeet odottavat vain sopivaa jakotilannetta. Sote-uudistuksen myötä on jo nyt käynnissä hanke siirtää merkittävä osa kuntien työntekijöistä vakuutetuiksi noihin kahteen vakuutusyhtiöön.

Näissä yhtiöissä valtaa käyttää pieni yritysjohtajien piiri. PK-yrittäjät on tungettu vallankäytöstä ulos pelkiksi maksajiksi, eläkeläiset ovat hallinnosta ulkona kokonaan ja ay-liikkeen tosiasiallinen vaikutusvalta hallinnossa on olematon. Sen edustajien roolina vaikuttaisi olevan, että palkkioita vastaan tarjoavat järjestelmälle poliittista suojelua.

Lopputulokset tulevaisuudessa on suorastaan kammottava. Suomea hallitsee pari työeläkeyhtiötä, joiden tase on samaa kokoluokkaa kuin Suomen BKT.

8. Mitä eläkeindeksille pitäisi tehdä?

Lopuksi oma käsitykseni siitä, mitä eläkeindeksikysymykselle tulisi tehdä. Tässä yhteydessä käytetään monia käsitteitä, joissa on usein sekaannuksen vaara. Äärirajat ovat elinkustannusindeksi ja palkkaindeksi. Työeläkeindeksissä on 80% elinkustannusindeksiä ja 20% palkkaindeksiä, ns. palkkakertoimessa on päinvastoin 20% elinkustannusindeksiä ja 80% palkkaindeksiä. Ns. puoliväli-indeksissä on 50% molempia. Niiden kehityksestä viimeisen 20 vuoden aikana on esimerkkejä edellä.

Eläkeindeksialoitteen tekijät vaativat palkkaindeksiä. Vaatimusta voi pitää ongelmallisena siksi, että eläkettä määrättäessä aikaisemmat ansiot korjataan eläkkeen alkuhetken tasoon palkkakertoimella eikä palkkaindeksillä. On aika vaikea keksiä perusteluja sille, miksi sen jälkeen indeksi olisi palkkaindeksi?

Toisaalta eläkeindeksin määrittämisessä voi nähdä mielivaltaisuutta ja tarkoitushakuisuutta. Esimerkiksi 2015 eläkeindeksi olisi johtanut yli 1% eläkkeiden indeksikorotukseen. Samaan aikaan sovittiin, että palkankorotukset ovat vain n. 0,4%. Sen perusteella siirryttiinkin eläkeindeksin määrittämisessä palkkaindeksiin ja eläkeindeksin muutos rajoitettiin tuohon n. 0,4% muutokseen. Lopputulos oli vieläkin omituisempi kuin oli tarkoitus. Palkkaliukumien ym. seurauksena palkat nousivat kuitenkin kyseisenä vuonna yli 1%:n. Siis sekä eläkeindeksi että palkat nousivat kyseisenä vuonna yli 1% ja eläkkeet n. 0,4%. Tällaisten toimien jälkeen on varsin ymmärrettävää, ettei eläkeläisten keskuudessa luoteta nykyiseen valmistelumekanismiin. Siihen tarvitaan siis muutoksia.

Ehdotukseni indeksin määrittämisestä jatkossa:

1. Työeläkeindeksi olisi nykyisen työeläkeindeksin ja palkkakertoimen välissä. Pitkän tähtäimen oletusarvona voisi pitää n. puoliväli-indeksin tasoa.
2. Indeksia tarkasteltaisiin 5-10 vuoden välein edellä olevan rajauksen puitteissa
3. Kun indeksi nyt on ollut 20 vuotta rajan alareunassa, seuraavaksi määräytymisjaksoksi (5-10 v.) eläkeindeksi määritettäisiin poikkeuksellisesti palkkakertoimen suuruiseksi. Sen jälkeen noudatettaisiin kohdan 1. rajauksia.
4. Indeksien tosiasiallinen määrittäminen otettaisiin pois eläkelaitoksilta, jotka tässä yhteydessä ovat menettäneet uskottavuutensa objektiivisina toimijoina. Eläkeindeksistä päättäisi eduskunta ja indeksimuutoksen valmistelu asetetuissa rajoissa tehtäisiin eduskunnan määrittämässä komiteassa tms. Siellä olisi edustaja esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriöstä, valtiovarainministeriöstä, eläkelaitoksista, Eläketurvakeskuksesta, Valtiontalouden tarkastusvirastosta, Valtion taloudellisesta tutkimuskeskuksesta, Tilastokeskuksesta ja eri eläkeläisjärjestöistä. Lisäksi voisi olla edustaja muista eduskunnan tarpeelliseksi katsomista tahoista sekä mahdollisesti ulkopuolisia asiantuntijoita.

Tuon ryhmän pitää perustella ehdotuksensa eduskunnalle edellä olevien rajausten ja tavoitteiden puitteissa. Muutoksista edellä esitettyihin rajauksiin päättäisi eduskunta perusteltujen ehdotusten pohjalta. Mitään edellä ehdottamani toimivuutta kumoavaa selvitystä ei eläkejärjestelmän taholta ole esitetty.

Olli Pusa

Sosiaaliturvapolitiikan dosentti

Yhteiskuntatieteiden tohtori, SHV